

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף בכיר בחינות
מחברת בחינה

לנבחנים ולנבחנות שלום,

יש לקרוא את ההוראות בעמוד זה ולמלא אותן בדיוקנות. אי-מילוי ההוראות עלול לגרום לתקלות ואף להביא לידי פסילת הבחינה. הבחינה נועדה לבדוק הישגים אישיים, ולכן יש לעבוד עבודה עצמית בלבד. בזמן הבחינה אין להיעזר בזולת ואין לתת או לקבל חומר בכתב או בעל פה.

אין להכניס לחדר הבחינה חומר עזר – ספרים, מחברות, רשימות – חוץ מ"חומר עזר מותר בשימוש" המפורט בגוף השאלון או בהוראות מוקדמות של המשרד. כמו כן **אין להכניס לחדר הבחינה טלפונים או מכשירים אלקטרוניים אחרים**. שימוש בחומר עזר שאינו מותר יוביל לפסילת הבחינה. לאחר סיום כתיבת הבחינה יש למסור את המחברת למשגיח ולעזוב בשקט את חדר הבחינה.

יש להקפיד על טוהר הבחינות !

הוראות לבחינה

- יש לוודא כי במדבקות הנבחן שקיבלת מודפסים הפרטים האישיים שלך. אין להוסיף או לשנות שום פרט במדבקות, כדי למנוע עיכוב בזיהוי המחברת וברישום הציונים.
- אם לא קיבלת מדבקה, יש למלא בכתב יד את הפרטים במקום המיועד למדבקת הנבחן.
- אסור לכתוב בשולי המחברת (החלק המקווקו) משום שחלק זה לא ייסרק.
- לטייטה ישמשו אך ורק דפי מחברת הבחינה שיועדו לכך.
- אין לתלוש או להוסיף דפים**. מחברת שתוגש לא שלמה תעורר חשד לאי-קיום טוהר הבחינות.
- אין לכתוב שם בתוך המחברת משום שהבחינה נבדקת בעילום שם.

ב ה צ ל ח ה !

מדבקת שאלון ملصقة نموذج امتحان שאלון 011282 עברית	מדבקת נבחן והתאמות ملصقة ممتحن وملاءمات <table border="1" data-bbox="787 1292 1307 1600"> <tr> <td colspan="4">שנה السنة</td> <td colspan="4">חודש الشهر</td> </tr> <tr> <td colspan="4">מועד موعد</td> <td colspan="4"></td> </tr> <tr> <td colspan="4">מס' תעודת הזהות</td> <td colspan="4">סמל ביה"ס</td> </tr> <tr> <td colspan="4">رقم الهوية</td> <td colspan="4">رقم المدرسة</td> </tr> </table> יש להדביק כאן ↑ מדבקת נבחן (ללא שם) يجب هنا ↑ إلصاق ملصقة ممتحن (بدون اسم)	שנה السنة				חודש الشهر				מועד موعد								מס' תעודת הזהות				סמל ביה"ס				رقم الهوية				رقم المدرسة				מדבקות לנבחן ملصقة ممتحن
שנה السنة				חודש الشهر																														
מועד موعد																																		
מס' תעודת הזהות				סמל ביה"ס																														
رقم الهوية				رقم المدرسة																														

יש לסמן במשבצת ☐ אם ניתנה מחברת נוספת
يجب الإشارة في المربع إذا أُعطي دفتر إضافي
* التعليمات باللغة العربية على ظهر الصفحة

وزارة التربية والتعليم

القسم الكبير للامتحانات

الإدارة التربوية

دفتر امتحان

تحية للممتحنين وللممتحنات،

يجب قراءة التعليمات في هذه الصفحة والعمل وفقاً لها بدقة. عدم تنفيذ التعليمات قد يؤدي إلى عواقب مختلفة وحتى إلى إلغاء الامتحان. أعد الامتحان لفحص التحصيلات الشخصية، لذلك يجب العمل بشكل ذاتي فقط. أثناء الامتحان، لا يُسمح طلب المساعدة من الغير، ولا يُسمح إعطاء أو الحصول على مواد مكتوبة أو شفوية.

لا يُسمح إدخال مواد مساعدة - كتب، دفاتر، قوائم - إلى غرفة الامتحان، ما عدا "مواد مساعدة يُسمح استعمالها" المفصلة في نموذج الامتحان أو في تعليمات مسبقة من وزارة التربية والتعليم. كما لا يُسمح إدخال هواتف خلوية أو أجهزة إلكترونية أخرى إلى غرفة الامتحان. استعمال مواد مساعدة لا يُسمح استعمالها سوف يؤدي إلى إلغاء الامتحان. بعد الانتهاء من كتابة الامتحان، يجب تسليم الدفتر للمراقب ومغادرة غرفة الامتحان بهدوء.

يجب التقيد بنزاهة الامتحانات !

تعليمات للامتحان

1. يجب التأكد بأن تفاصيلك الشخصية مطبوعة على ملصقات الممتحن التي حصلت عليها. لا يُسمح إضافة أو تغيير أية تفاصيل في الملصقات، وذلك لمنع عوائق في تشخيص الدفتر وفي تسجيل العلامات.
2. في حال عدم حصولك على ملصقة، يجب ملء التفاصيل في المكان المعد لملصقة الممتحن، بخط يد.
3. لا يُسمح الكتابة في هوامش الدفتر (في المنطقة المخططة)، لأنه لن يتم مسح ضوئي لهذه المنطقة.
4. للمسودة تُستعمل أوراق دفتر الامتحان المعدة لذلك فقط.
5. يُمنع نزع أو إضافة أوراق. الدفتر الذي يُسلم ناقصاً يُثير الشك بعدم الالتزام بنزاهة الامتحانات.
6. لا يُسمح كتابة الاسم داخل الدفتر، لأن الامتحان يُفحص بدون ذكر اسم.

نتمنى لكم النجاح!

מדינת ישראל
משרד החינוך

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ב, 2022
מספר השאלון: 11282
נספח: מאמרים

עברית: הבנה, הבעה ולשון

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	הבנת הנקרא	–	60	נקודות
פרק שני	–	הבעה בכתב	–	40	נקודות
סך הכול				100	נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראה מיוחדת: יש לקרוא את המאמרים שבנספח ולענות על השאלות בגוף שאלון זה, לפי ההוראות.

שימו לב: בסוף הבחינה מצורפים דפי טיוטה. אין להוסיף דפים אחרים למחברת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ב, מס' 11282 + נספח

קראו את המאמרים 1–3 שבנספח המצורף, וענו על השאלות בפרקים שלפניכם.

הקפידו על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

פרק ראשון – הבנת הנקרא (60 נקודות)

בפרק זה ענו על כל השאלות 1–13.

1. במאמר 1 ובמאמר 3 מוזכרים אירועים שקרו בלי קשר ישיר למסעות לפולין, אך יש להם השפעה משותפת על הדיון בעניין המסעות.

ציינו מה הוא האירוע בכל מאמר, וכתבו מהי ההשפעה המשותפת של שני האירועים האלה על עניין המסעות. (9 נקודות)

מאמר 1, האירוע: _____

מאמר 3, האירוע: _____

ההשפעה המשותפת: _____

2. א. במאמר 1 ובמאמר 3 מוזכרות שתי בעיות זהות הקשורות לתלמידים בעניין המסעות לפולין. כתבו מה הן שתי הבעיות. (8 נקודות)

1. _____

2. _____

ב. כתבו על פי מאמר 1 בעיה נוספת שהכותב מעלה בעניין המסעות לפולין, שאינה קשורה לתלמידים. (4 נקודות)

3. על פי שורות 6–13 במאמר 1, כתבו טענת נגד לטענתו של הכותב, ואת הסתייגותו ממנה. (8 נקודות)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ב, מס' 11282 + נספח

4. במאמר 2 בשורות 5–10 הכותב מציג שאלות.

מהי תרומתן של שאלות אלה לדיון של כותב המאמר בנושא המסע לפולין? (4 נקודות)

5. לפניכם ציטוט מדבריו של תלמיד שהשתתף במסע לפולין:

"אני אזכור את כל הדברים שהביאו לי 'בום' לפני: שבעה עשר אלף אבנים באנדרטה בטרבלינקה, ערמת הנעליים במיידאנק, השדות באושוויץ-בירקנאו, תאי הגזים..."

(ברק אסרף, המסע לפולין – משלחת עמקים-תבור. יולי 2011, אוחזר מ־ amakim.iscool.co.il)

ציטוט זה יכול לשמש ראיה להצדקת הנימוקים בעד המסעות לפולין במאמר 2 ובמאמר 3.

העתיקו מכל אחד מן המאמרים האלה נימוק שהציטוט יכול לשמש ראיה להצדקתו.

(6 נקודות)

מאמר 2:

מאמר 3:

6. מהי טענתה של כותבת מאמר 3 בנוגע להמשך המסעות לפולין? (5 נקודות)

7. לפניכם משפט ממאמר 1, ובו מילה מודגשת.

"בעת האחרונה נחקק בפולין 'חוק הרכוש' המגביל תביעות של יהודים להשבת רכושם

שהולאם בידי הנאצים" (שורות 1–2).

מהי משמעות המילה "הולאם" במשפט זה? הקיפו את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) הועלם מעיני הציבור

(2) הופקע על ידי השלטונות

(3) הופרט על ידי המדינה

(4) הושמד על ידי הצבא

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ב, מס' 11282 + נספח

8. לפניכם משפט ממאמר 2, ובו ביטוי מודגש.

"השתתפותי במסע הייתה עוד **ציון דרך** שלא אשכח לעולם במסע האישי של חיי" (שורות 17–18).

מהי משמעות הביטוי "**ציון דרך**" במשפט זה? **הקיפו** את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) תמרור אזהרה

(2) אור אדום

(3) הוקרה פומבית

(4) אירוע משמעותי

9. לפניכם משפט ממאמר 2, ובו ביטוי מודגש.

"במהלך חיינו אנחנו צריכים להתמודד עם שאלות רבות, התלבטויות ו'**שטחים אפורים**' "

(שורה 25).

איזה מצב הביטוי "**שטח אפור**" מציין במשפט זה? **הקיפו** את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) מצב שבו הדברים נהירים

(2) מצב שבו הדברים עמומים

(3) מצב שבו הדברים נסתרים

(4) מצב שבו הדברים בהירים

10. לפניכם משפט ממאמר 3, ובו צירוף מודגש.

"המסע לפולין חושף את התלמידים **באופן בלתי אמצעי** לנוקאות השואה" (שורות 9–10).

איזה מן הביטויים שלפניכם **אינו מתאים** להחליף את הביטוי "**באופן בלתי אמצעי**" במשפט

זה? **הקיפו** את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) שאינו מתווכך

(2) ישיר

(3) יוצא דופן

(4) מפורש

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ב, מס' 11282 + נספח

11. לפניכם משפט ממאמר 3, ובו מילה מודגשת.

"יש שאמרו שהם רואים במסע לפולין הזדמנות לטיול בחו"ל שיש בו **אתנחתה** מהנה בדיוטי פרי" (שורות 20–21).

מהי משמעות המילה "**אתנחתה**" במשפט זה? **הקיפו** את התשובה הנכונה. (2 נקודות)

(1) נחיתה

(2) נחת

(3) הפוגה

(4) התפוגגות

12. לפניכם משפט ממאמר 3, ובו ביטוי מודגש.

"אם המסעות לא יהיו **נחלת הכלל** יתעוררו ללא ספק שאלות" (שורות 33–34).

המירו את הביטוי "**נחלת הכלל**" במילה אחרת או בצירוף אחר שישמרו על משמעות המשפט. (3 נקודות)

13. במאמר 1 (שורות 22–23) ובמאמר 3 (שורה 18) הכותבים משתמשים בביטוי "**אין ידו משגת**".

הסבירו את משמעות הביטוי הזה. (3 נקודות)

עברית: הבנה, הבעה ולשון, קיץ תשפ"ב, מס' 11282 + נספח

פרק שני – הבעה בכתב (40 נקודות)

בחרו באחד מן הנושאים 14–15, וכתבו עליו מאמר בהיקף של כ־300 מילים לפי ההוראות. תוכלו לכתוב טיוטה בעמודים 10–11.

14. בשנים האחרונות יזמו כמה בתי ספר תיכוניים ברחבי הארץ תוכנית חדשה: במקום המסע לפולין, שבכל שנה עשרות אלפי תלמידים משתתפים בו, יערוך בית הספר מסע לספרד. מטרת המסע היא לחשוף את התלמידים לשורשיה של יהדות ספרד החל בתקופה המפוארת של "תור הזהב" וכלה בגירוש היהודים מספרד בשנת 1492. במסע יסיירו התלמידים בערים שבהן פעלו חכמי ספרד, רבנים ואנשי רוח, שהיו מנהיגים יוצאי דופן ועסקו בלימודי קודש ופילוסופיה בצד עיסוק בשירה ובדקדוק.

כתבו מאמר טיעון, ובו הביעו את דעתכם על יוזמה זאת. נמקו את דבריכם ובססו אותם.

או

15. במשרד החינוך הקימו ועדה שמטרתה לקבוע על פי תנאים מקדימים אילו תלמידים רשאים להשתתף במסע לפולין. התנאים שהתלמידים יצטרכו לעמוד בהם הם השתתפות בסדנת הכנה למסע וכתובת עבודה עיונית על אודות השואה. לאחר מכן ייערך עם כל תלמיד ותלמידה ריאיון אישי כדי להחליט אם הם מתאימים להשתתף במסע זה.

כתבו מאמר טיעון, ובו הביעו את דעתכם בנוגע לשאלה אם להציב תנאים מקדימים לתלמידים המעוניינים להשתתף במסע לפולין. נמקו את דבריכם ובססו אותם.

[illegible]

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

טיוטה

لا تكتبوا في هذه المنطقة

לא לכתוב באזור זה

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

טיוטה

لا تكتبوا في هذه المنطقة

לא לכתוב באזור זה

מדבקת משגיח

ملصقة مراقب

"איתך בכל מקום, גם בבגרות.
בהצלחה, מועצת התלמידים והנוער הארצית"
"معك في كل مكان، وفي البجروت أيضًا.
بالتحاح، مجلس الطلاب والشبيبة القطري"

נספח: מאמרים
לשאלון עברית: הבנה, הבעה ולשון
11282, קיץ תשפ"ב

לפניכם שלושה מאמרים.

קראו אותם, וענו על השאלות בשאלון המחברת המצורף.

מאמר 1

אין סיבה לצאת למסעות לפולין

מאת פרופסור אשר מעוז

בעת האחרונה נחקק בפולין "חוק הרכוש", המגביל תביעות של יהודים להשבת רכושם שהולאם בידי הנאצים במלחמת העולם השנייה. בעקבות חקיקת החוק עלתה על סדר היום בישראל סוגיית משלחות הנוער מישראל למחנות המוות בפולין. היו אף שדרשו להפסיק את המשלחות, כדי לפגוע בפולין כלכלית. נראה שהמשבר שפרץ עקב "חוק הרכוש" יצר הזדמנות לדון מחדש בהצדקה של המסעות.

מדי שנה עשרות אלפי תלמידי בתי ספר על-יסודיים בישראל משתתפים במסעות לפולין. במערכת החינוך בישראל המסע לפולין נחשב לפעילות העיקרית בלימודי השואה. המסעות לפולין הוכרו "אחת התופעות החשובות בעיצובו של 'זיכרון השואה'", ומשרד החינוך אף הגדיר את מטרת המסעות "חיזוק השייכות הלאומית והזיקה להיסטוריה ולמורשת". בעיני תמוה שתלמידים צריכים להרחיק עד פולין כדי לחזק את שייכותם הלאומית ואת זיקתם להיסטוריה ולמורשת היהודית. כדי ללמוד על השואה ולעצב את זיכרונה אין צורך לצאת מהארץ; ביקור במוזאון יד ושם ובבית לוחמי הגטאות יתרמו למטרה זו.

חשוב מכך הוא להפגיש את בני הנוער עם שורדי השואה שעדיין חיים בינינו, ובעיקר לרתום את התלמידים לסייע להם הן בפעולות בחיי היום-יום הן בהעלאת זיכרונותיהם על הכתב למען הדורות הבאים. לשם כך אין צורך במסע לפולין.

יתרה מכך, במסעות לפולין התלמידים מבקרים גם באתרי תיירות שאינם קשורים לשואה. מטבע הדברים בילוי משותף של בני נוער בגיל ההתבגרות עלול להוביל לפעילויות שאינן הולמות את מטרת המסע.

המסע לפולין כרוך בהוצאה כלכלית גבוהה, ויש הורים שקשה להם להתמודד עם הלחץ המופעל עליהם מצד ילדיהם שרוצים לצאת למסע עם חבריהם. אך הבעיה העיקרית היא שהעלות הגבוהה של המסע יוצרת הבחנה בין תלמידים שיד הוריהם אינה מְשָׁגֶת לממן את הנסיעה ונגזר עליהם להישאר מאחור לבין כאלה שהוריהם יכולים לממן את הנסיעה.

וכן, יש גורם נוסף. בצד חסידי אומות העולם הפולנים, היו גם פולנים שהשתתפו ברציחתם של יהודים הן בתקופת השואה הן לאחריה. האם לשם נשלח את ילדינו כדי לחזק את שייכותם הלאומית?

* מעובד על פי מעוז, א' (אוגוסט, 2021). אין סיבה לצאת למסעות לפולין. יש מספיק דרכים ללמוד על השואה בארץ.

אולי הגיע הזמן להפסיק את המסע לפולין?

מאת נדב זיו

המסע לפולין היה תמיד אפוף סימני שאלה. כשהייתי בכיתה י"א החלטתי לצאת למסע לפולין. ידעתי שיש נימוקים נגד המסע, אבל לרגע אחד לא חלפה במוחי המחשבה שלא לצאת למסע הזה. ברור שהשפיעו עליי לחץ חברתי ותחושת מחויבות כלפי סבי מרדכי ז"ל, שתקופת ילדותו (אם אפשר לכנותה ילדות) עברה עליו על אדמת פולין.

כשהתבגרתי הצלחתי להקשיב גם לטוענים כי יש להפסיק את המסעות לפולין. האם נכון לחנך את הנוער בצל השואה? מהי התרומה של מסע בן שבוע ימים? אומנם השבוע הזה משמעותי, אבל באותה המידה שהוא עובר במהירות כך גם התחושות המרוממות שחשים כשחוזרים מהמסע, חולפות במהירות. האם התלמידים יוצאים למסע מתוך רצון ללמוד או כדי לחוות חוויה חברתית? אולי באמת הגיע הזמן להעז ולומר "די?"

המסע שלי לפולין היה משמעותי בעבורי. לא כל מקום נגע בי רגשית, לא בכל קבר אחים בכיתי, ובכמה חלקים של המסע אפילו השתעממתי – קצת כמו עוד סיור ביד ושם. ולמרות הכול, המסע הזה היה משמעותי מאוד בעבורי; רציתי לראות במו עיניי היכן קרה הכול.

היה לי חשוב לבקר במקומות ולהקשיב לסיפורים, לראות את איש העדות שהצטרף למסע חוזר באומץ אל שערי הגיהנום שלו, לנסות בפעם הראשונה להתמודד עם העובדה שבני אדם היו אחראים לזוועה הזאת. אני מרגיש שהשתתפותי במסע הייתה עוד ציון דרך שלא אשכח לעולם במסע האישי של חיי.

לדעתי, עדיין לא הגיעה העת לומר "די", ולמען האמת אני חושב שהיא לעולם לא תגיע. נכון שהמסע הזה אינו מושלם. יש בו דברים טובים ורעים, אך האם אין מתקיימים בכל דבר בחיים שני צדדים מנוגדים? המסע לפולין הוא אישי מאוד. יוצאים אליו בקבוצה, אבל בסופו של דבר כל אחד מן המשתתפים חווה אותו אחרת. וכמו שהמסע אישי, כך גם ההחלטה אם לצאת אליו צריכה להיות כזאת.

בעולם שאנחנו חיים בו אנו נדרשים לנקוט עמדה ולקבל החלטות בתחומים רבים. במהלך חיינו אנחנו צריכים להתמודד עם שאלות רבות, התלבטויות ו"שטחים אפורים", ולא תמיד יש תשובה אחת. אפשר שלא להשתתף במסע לפולין ואפשר להשתתף בו, ואפשר גם שלא לדעת לבחור ולחיות עם הספק.

* מעובד על פי זיו, נ' (אוגוסט, 2021). אולי הגיע הזמן להפסיק את המסע לפולין? **סרוגים**. אווזר מ' srugim.co.il.

מאמר 3

אל תפסיקו את המסעות לפולין אבל ערכו אתחול מחדש

מאת פרופסור זהבית גרוס

כבר כמה שנים אני תוהה מה יהיה ב"יום שאחרי", ביום שבו לא יהיו ניצולים. מי יספר את סיפורם, יעביר את המסר שלהם וידע לומר מה באמת קרה להם ומה היה שם? והינה הגענו ליום הזה, שבו תלמידים רבים, על פי המחקר שלי, כבר אינם מתעניינים בטקסי יום השואה. נושא השואה נשחק ונהפך לעניין שולי בתודעה של תלמידי בתי הספר בישראל, שהם למעשה כבר הדורות הרביעי והחמישי לשואה. 5

פגשתי בבתי ספר תלמידים שאמרו לי "סבתא שלי סיפרה שסבתא שלה הייתה בִּבְרֶגֶן בִּלְזֶן"⁽¹⁾. המרחק של השנים יוצר מרחק תודעתי רב מאוד. לכן כדי לחבר את התלמידים לאירוע טראומטי שהתרחש לפני זמן רב כל כך כמו השואה, נדרשים מאמצים רבים מצד אנשי חינוך. לעומת זאת, המסע לפולין חושף את התלמידים באופן בלתי אמצעי לנוכחות השואה. במסע הם חשים וחווים את המראות, ולעיתים את הריחות ואת הקולות, וזוהי חוויה עוצמתית בעבורם.

במהלך המסע חומר הלימוד מועבר לתלמידים באופן מוחשי, וכך הם יכולים להתחבר לנושא מבחינה רגשית ולמצוא בו עניין רב. התוכן העיוני ה"יבש" של חומר הלימוד קורם עור וגידים ונהפך למציאות אותנטית של חיים, המטביעה את חותמה בעוצמה על נפש התלמידים. למעשה, המסע הופך את ההיסטוריה לזיכרון חי, דינמי ומאתגר. 15

אחת הסוגיות העיקריות שהעלו תלמידים הייתה העלות הכספית של המסע. הם טענו שאין ידם של כל התלמידים מְשֻׁגָּת לצאת אליו, וכי הדבר יוצר אי־שוויון בין התלמידים. יש תלמידים שצינו את ההשפעה של המסע על עיצוב זהותם, ולעומת זאת יש שאמרו שהם רואים במסע לפולין הזדמנות לטיול בחו"ל שיש בו אתגרת מהנה בדיוטי פרי, ומה שמעניין אותם הוא היכן נמצא הקניון הקרוב.

בהתבסס על תוצאות המחקר שערכתי על הוראת השואה, אני מצדדת במסעות לפולין וחושבת שצריך להמשיך לקיימם, אבל צריך לחשוב מחדש על אופיים ועל אופן התנהלותם מבחינה חינוכית. 20

* מעובד על פי גרוס, ז' (אפריל, 2021). אל תפסיקו את המסעות לפולין אבל ערכו אתחול מחדש. גלובס.

אוחר מ־ globes.co.il.

(1) בִּרְגֶן בִּלְזֶן – מחנה ריכוז שהקימה גרמניה בתקופת גרמניה הנאצית.

25 מורים ותלמידים מתחו ביקורת נוקבת על המסעות, וחייבים להביא אותה בחשבון. הם טענו שרמת הידע של התלמידים נמוכה, ושההבדלים בין תלמידים מבחינת מוטיבציה ומבחינת סגנון הלמידה יוצרים פערים הגורמים לעיתים לבעיות משמעת חמורות. היו גם שצינו שיש תלמידים שקשה להם להתמודד עם העומס הנפשי הכרוך במסע.

30 נראה לי כי המסע לפולין אינו מתאים לכל תלמיד. הפסקת המסעות בעקבות מגפת הקורונה היא הזדמנות לבחון מחדש את העניין. ייתכן שיש לבצע תהליך של מיון ובו לבדוק אילו תלמידים מסוגלים להתמודד עם העומס הרגשי של המסע ולעמוד בהכשרה הנדרשת לקראתו. זאת כדי שלמסע תהיה תרומה הן בלימוד הן בחינוך. אם המסעות לא יהיו נחלת הכלל יתעוררו ללא ספק שאלות הנוגעות להיבט האתי, החינוכי והחברתי, 35 אך ייתכן שדווקא הדיון בשאלות כאלה יהפוך את המסע לפולין למסע חינוכי, זהותי, אמיתי ועוצמתי.